

medtem ko sta v ZDA glavni nacionalni politični stranki v bistvu koaliciji strank posameznih držav. Medtem ko v ZDA najbolj prestižni politični položaji v Washingtonu in politiki praviloma napredujejo iz držav k federalni sferi, pa mnogi kanadski politiki svojo politično kariero končajo v provincah in se le redki uspešni provincijski politiki preselijo na zvezno raven.

Z navedenim opisom seveda nismo izčrpali vseh razlik. Prostor nam ne dovoljuje, da bi proučili še nekatere druge razlike med federacijama (npr. glede vloge vrhovnega sodišča, politike deregulacije, financiranja itd.). S poudarjanjem glavnih značilnosti in posebnosti obeh federacij smo želeli opozoriti na vpliv razlik v institucionalnih oblikah in družbenoekonomskih razmerah na dinamiko političnih procesov v obeh federalnih sistemih, kar naj bi prispevalo tudi k boljšemu razumevanju razvoja federalnih odnosov v ZDA in Kanadi. V obeh federacijah obstajajo različne možnosti, ki v spremenjenih mednarodnih okoliščinah napovedujejo povečanje vloge držav v ZDA po sistemu »razdelitve dela« (dividing the job), medtem ko je vprašanje Quebeca in Kanade mnogo bolj odprto.

DRAGO FLIS*

Helsinki 2 – potrditev novega državnega reda v Evropi

Evropska varnost in sodelovanje – na kratko Kevs – po konferenci o evropski varnosti in sodelovanju sta bila po podpisu pariške listine za »novo Evropo« pred pomembnim neskladjem. Pariška listina je izrazito potrjevala le takrat obstoječe države in nikakor ni pustila slutiti razpada dotakratnega sistema držav, čeprav je potrdila razpad dotakratnega dvopolnega blokovskega sistema. Vsekakor pa so v Pariški listini pretežno navzoče tendence zakovanosti takrat obstoječih držav.

Če bi se črka in duh pariškega dokumenta obdržala, bi Kevs zelo verjetno okostenel in pravzaprav postal cokla evropskega političnega razvoja. Pariška konferenca je predvsem potrdila pomen demokratičnih revolucij iz konca 90-ih let, ki so pospravile s tako imenovanim »komunizmom«, vendar pa je jasno hotela, da pri doseženem tudi ostane, pri čemer je šlo seveda predvsem za dotakratni državni red na stari celini.

Vendar pa je pariška konferenca že takrat naredila izjemo: tik pred začetkom pariške konference je povojni, »jaltski« državni okvir načela združitev Nemčije, saj je ena prej »obstoječa država« – to je Nemška demokratična republika (DDR) – izginila s političnega zemljevida Evrope, kar je v logičnem smislu seveda kršitev prej svetega načela obstoječih držav in meja. Helsinška listina iz leta 1975 je dopustila le mirne in dogovorne spremembe meja, še na pariški konferenci pa ni kazalo, da bo do take spremembe, kar zadeva druge državne okvire, kdaj koli prišlo.

Pariška listina je začasno zaprla izredno pomembno poglavje Kevsa v preteklosti: človekove pravice. Takrat se je že zdelo, da ta problematika ne bo več bistveno

* Drago Flis, publicist in novinar.

opredeljevala procesa, saj do konca 90-tih let zlasti na območju vzhodne Evrope, ki je bila prej poglavitno lovišče »lovcev na kršitve«, človekovih pravic praktično nikjer niso več kršili. Vsekakor pa ne na način, ki je prej dominantno določal odnose med nekdanjima blokoma. Zahod je bil namreč šampion človekovih pravic, ki pa so jih na Vzhodu razumeli drugače oziroma so jih zatirali z akcijami državne oblasti. Pozneje je docela prevladalo zahodno pojmovanje človekovih pravic, ki jih predvsem izvzema iz območja izključnih »notranjih« zadev posameznih držav. Prelom desetletij je pokazal, da človekove pravice ne bodo več obremenjevale medevropskih odnosov na prejšnji način. Vendar pa se je tudi po pariški konferenci vse bolj začelo kazati, da problematika nikakor ni umrla, izginila je le kot tema blokovskih konfrontacij, predvsem zato ker so izginili bloki. Problematika pa je takoj oživela naprej, čeprav na druge načine, njeno težišče se je le preneslo iz vzhodne v jugovzhodno Evropo. Ta tematika je torej preživela tudi v novih evropskih državah.

Osnovne značilnosti poteka Kevsa od Pariza do Helsinkov¹

Institucionalno pomeni pariška konferenca predvsem korak naprej v procesu razvejanja ustanov Kevsa. Seveda je to deloma logičen proces administrativno-tehnične rasti procesa po običajni upravni piramidi, razvejanje samo še ni nujno prineslo tudi nove vsebine. Vsebina se je šele nadgrajevala na administrativno-upravni okvir.

Naj omenimo le nekaj bistvenih srečanj iz kontinuitete Kevsa. Od 15. januarja do 8. februarja leta 1991 so se na Malti sestali izvedenci za miroljubno reševanje sporov. Sprejeli so poročilo, ki vse države, članice Kevsa, poziva k oblikovanju členjenega mehanizma za mirno reševanje sporov. Pomen, ki ga je Kevs začel pripisovati mirnemu reševanju sporov, je pozneje znatno pomagal tudi pri mednarodnem uveljavljanju naše države.

Zamisel o mehanizmu za reševanje sporov je podrobneje obdelalo zasedanje sveta ministrov (tudi ena izmed novih ustanov Kevsa) v Berlinu od 19. do 20. junija. Na tem sestanku so bili skoraj vsi zunanji ministri takrat obstoječih držav. Na sestanku so sprejeli dokument o reševanju sporov med evropskimi državami. Ta je ob sporih predvidel dvostopenjsko reševanje v novih ustanovah, ki jih je uvedla Pariška listina. Tako je berlinski dokument predvidel takojšnji sestanek visokih funkcionarjev Kevsa v 48 urah po izbruhu take krize. Pozneje se je ta mehanizem pokazal izredno pomemben zaradi dogodkov v Sloveniji.²

V okviru procesa Kevsa se je julija 1991 v Ženevi sestala skupina strokovnjakov za narodne manjšine, septembra je bilo srečanje o človekovih pravicah v Moskvi, novembra pa v Oslu strokovni seminar o demokratičnih ustanovah. Vzporedno se je v Pragi, ki je Pariška listina določila za sedež stalnega sekretariata Kevsa, sestajal tudi komite visokih funkcionarjev – CSO.³ Komite se je po pariški konferenci ukvarjal pretežno z administrativnimi, finančnimi in kadrovskimi problemi prvega stalnega sekretarja Kevsa in drugih stalnih organov procesa.

V skladu s sklepi ministrskega sveta na sestanku v Berlinu o mehanizmu za reševanje sporov pa se je komite visokih funkcionarjev v drugi polovici leta 1991

¹ Osnovne črte pariške konference in obdobja Kevsa smo poskusili orisati že v članku TIP, Let. 28, št. 1–2, Ljubljana 1992.

² Prav tam smo opozorili tudi na možnost, ki jih proces ponuja za mednarodno priznanje Slovenije.

³ Committee of senior officials.

v Pragi sestal na petih izrednih sejah, namenjenih krizi v Jugoslaviji. Prva taka seja komiteja je bila od 3. do 4. julija in so jo sklicali zaradi zapleta pri slovenski neodvisnosti. Slovenija zaradi soglasnega načina odločanja kot polnopravna članica še ni mogla sodelovati, saj je to preprečevala navzočnost beogradske delegacije. Visoki funkcionarji so le sprejeli priporočilo Evropske skupnosti, naj v Slovenijo pošlje svoje opazovalske skupine, pozneje pa je svojo skupino poslal tudi Kevs. Te odločitve so bile znatnega posrednega pomena za dosego slovenske neodvisnosti. Kevs je z njimi odstopil od prej toliko poudarjenega načela »nevmešavanja« v notranje zadeve suverenih držav. Pomirjevalni in opazovalski mehanizmi, ki jih je spodbudil Kevs, so vsaj na mednarodni ravni prispevali k ustavitvi podlega vojaškega posega v Sloveniji. Vojaškemu vodstvu nekdanje Jugoslavije je namreč opazovalska navzočnost spodbila dotlej trdno prepričanje, da bo zadeve lahko urejalo brez vmešavanja tujine, torej z golo vojaško silo. Poleg tega so opazovalske skupine tudi pomenile, da vojska svojega ravnanja, stanja enot in oborožitve ter načrtov ne bo več mogla skrivati v tančico skrivnosti, kar ga je med drugim prisililo, da je pristalo na umik jugoslovanske vojske iz Slovenije. Odločitev vojaškega vrha je formalno sprejelo predsedstvo nekdanje Jugoslavije 8. julija 1991. Opazovalne skupine Evropske skupnosti, ki so v Slovenijo prišle zato, da bi pomirile sprte strani in morda celo ohranile nekdanjo Jugoslavijo, so potem nadzorovale umik jugoslovanske vojske, torej v bistvu dokončno državno osamosvojitve Slovenije.

Čeprav obsežni in številni dokumenti Kevsa nikakor ne dajejo slutiti, da bi ta proces z veseljem sprejemal novoustanovljene države v Evropi, prej je pretežno vztrajal pri starih, vendar pa je ta proces veliko več naredil za slovensko samostojnost kot denimo neuvrščeno gibanje in OZN. Slednja dela mednarodne skupnosti sta se ob dogodkih v zvezi s slovensko neodvisnostjo pokazala za zelo toga in v bistvu nista želela dati dogodkov v Sloveniji niti na dnevni red. Edini, ki je o dogodkih v zvezi s slovenskim osamosvajanjem sploh razpravljal, je bil Kevs, ki je vsaj v začetni fazi postal edino sredstvo mednarodnega uveljavljanja Slovenije.

Mednarodno okolje slovenske vključitve v sistem evropske varnosti in sodelovanja

Med slovensko osamosvojitvijo je Kevsu predsedoval nekdanji nemški zunanji minister Hans Dietrich Genscher. Tudi sicer je bila nemška diplomatska podpora za mednarodno uveljavljanje Slovenije odločilnega pomena. Prav Genscher se je bil med vojno v Sloveniji edini pripravljen pogovarjati s slovenskim vodstvom. Nemška diplomacija se je tudi pozneje do samega priznanja Evropske skupnosti vztrajno in odločno zavzemala za Slovenijo in Hrvaško. To prizadevanje je bilo v bistvu samostojno, čeprav ga do konca niso hoteli prikazovati za takega, predvsem zaradi obzirnosti do partnerjev iz Evropske skupnosti.⁴ Tako je nemška vlada 19. decembra prva sklenila priznati Slovenijo in Hrvaško, za kateri je na svoji takratni seji ugotovila, da izpolnjujeta vse pogoje, ki jih je na decembrskem sestanku postavila ta organizacija.⁵

Seveda je bila odločitev bonske vlade pomemben precedens, ki je tudi druge zahodnoevropske države postavil pred izvršeno dejstvo. Tako je nemški zunanji

⁴ Der Spiegel, 25. 12. 1991.

⁵ Erklärung des Regierungssprechers, Bonn, 19. 12. 1991.

minister s svojim pritiskom glede priznanja Slovenije in Hrvaške sklenil prejšnje daljše obdobje antagonizmov med Nemčijo na eni ter Francijo in Veliko Britanijo na drugi strani, ki sta nasprotovali priznanju zaradi obzirnosti do Beograda.

Uradno pismo o nemškem priznanju Slovenije kot neodvisne države, ki ga je podpisal nemški predsednik Richard von Weizsacker, je v Ljubljano prispelo prav na 1. obletnico slovenskega plebiscita – to je 23. 12. 1991.

Logična posledica nemškega priznanja pa je bil tudi dokončni sklep ministrskega sveta Evropske skupnosti o priznanju Slovenije in Hrvaške 15. januarja 1992.

Vsekakor je Slovenija svojo polno realno suverenost dosegla že z odhodom zadnjega vojaka jugoslovanske vojske s slovenskega ozemlja. Vendar pa to še ni pomenilo takojšnjega umeščanja v Kevs in OZN. Pot Slovenije na mednarodno sceno pa je bila z nemškim in priznanjem Evropske skupnosti vendarle odprta.

Konec januarja 1992 je bilo v Pragi novo zasedanje ministrskega sveta Kevsa. Proces je imel takrat že 37 članic, saj je prej za svoje članice sprejel tri baltiške države: Litvo, Latvijo in Estonijo. Vendar Praga še ne pomeni polnopravnega članstva Slovenije, ministri so se dogovorili le za sprejem držav, nekdanjih republik Sovjetske zveze, Sloveniji in Hrvaški pa so takrat dodelili le status opazovalk.⁶ Takrat je imela pri odločitvi, ki jo je pripravil stalni sekretariat, še vedno določen vpliv jugoslovanska delegacija, ki je za kulisami napovedala veto na polno članstvo, ni pa nasprotovala opazovalskemu statusu. Odločitev ministrskega sveta v Pragi je bila posledica načina odločanja – to je soglasja vseh članic, ki se je v Kevsu razvil do takrat. Prav svojevrstna določitev praškega zasedanja, da za polnopravne članice sprejme denimo Kirgizijo in Turkmenistan, Slovenije pa ne, je pokazala, da je način odločanja v Kevsu potreben reforme. Nemški zunanji minister Hans-Dietrich Genscher je v Pragi že predlagal načelo »konsenz minus ena«, torej odločanje tudi brez soglasja prizadete države. To načelo bo v Kevsu vsekakor uporabno pri precej primerih, najprej pa je preprečilo nadaljnji veto Beograda na vstop Slovenije in Hrvaške v Kevs.⁷

Prav načelo »konsenz minus ena« je preprečilo, da bi jugoslovanska delegacija še naprej preprečevala vstop Slovenije v Kevs in tako je bila Slovenija na dodatni seji ministrskega zasedanja Kevsa 24. marca 1992 skupaj s Hrvaško in Gruzijo sprejeta za polnopravno članico Kevsa, slovenski zunanji minister dr. Dimitrij Rupel pa je na istem zasedanju, ki je bilo uvodno zasedanje helsinške konference iz kontinuitete Kevsa, že imel uvodni govor.⁸

Na dvodnevni konferenci šefov 52 evropskih, evroazijskih in severnoameriških držav pa je delegacijo naše države vodil predsednik slovenske vlade dr. Janez Drnovšek, ki je pred začetkom srečanja 8. 7. 1992 v palači Finlandia⁹ v imenu slovenske države podpisal listino Helsinki I. S tem je Slovenija dokončno postala delež družine evropskih držav. S podpisom prve Helsinške listine, torej iz leta 1975, ki je še vedno eden osnovnih stebrov odnosov v Evropi, je Slovenija dobila polno zaščito v sistemu kolektivne evropske varnosti. Načela Kevsa, ki so v drugačnih razmerah sicer Slovenijo ovirala na poti k neodvisnosti (na primer načelo nespremenljivosti meja), popolnoma ščitijo tudi Slovenijo samo. Načelo ima po

⁶ Prague Meeting of the CSCE Council, Statement by Minister dr. Rupel.

⁷ Mitteilung für die Presse, Nr. 1017/92, Bonn 19. 1. 1992.

⁸ Statement ..., 24. 3. 1992, Helsinki.

⁹ Konferenca Helsinki I je bila v kongresnem centru Finlandia, arhitektonski mojstrovini Alvarja Aalta; – ministrski del konference Helsinki II je bil v kongresnem centru Marina, tam je bila Slovenija sprejeta za polnopravno članico

– šefi držav in vlad 52 držav pa so se sestali na sejmišču v Helsinkih (Helsinki Fair Centre).

Drnovškovem podpisu listine Helsinki 2 za Slovenijo izključno pozitiven pomen, saj ji dokončno zagotavlja varnost vseh njenih meja.

Poglavitne značilnosti listine Helsinki II

Poleg helsinškega dokumenta iz leta 1975 je slovenska delegacija v Helsinkih po koncu srečanja podpisala še drugo helsinško listino, to je dokument helsinškega vrhunškega srečanja iz kontinuitete Kevsa. Dokument Helsinki 2 ima naslov Izzivi sprememb.¹⁰ Ker je Slovenija že sodelovala pri pripravi dokumenta kot polnopravna članica, je listina Helsinki 2 upravičeno pomembna, za Slovenijo celo pomembnejša kot Pariška listina. Helsinki II med svojimi desetimi uvodnimi načeli evropskih sprememb ugotavlja: »Aspiracije narodov, da svobodno odločajo o svojem notranjem in zunanjem položaju, so okrepile in razširile demokracijo in so se nedavno izrazile tudi s pojavom lepega števila novih suverenih držav, katerih članstvo v Kevsu procesu prinaša novo dimenzijo.«¹¹

Helsinki II so bili sprejeti že nekaj let po razpadu Varšavskega pakta, zato listina ne ugotavlja več njegovega razpada, ampak le pozitivno ugotavlja, da je ostal Nato pakt, ki mu kot bistveni čezatlantski zvezi podeljuje temeljno vlogo v integralni varnosti v Evropi.¹²

Poglavitno teži proces, kar zadeva zemljepisne dele, podeljuje zahodni Evropi. To se med drugim čuti tudi v posebnem poudarku že nekoliko pozabljeni zahodnoevropski obrambni organizaciji – zahodnoevropski uniji – WEU.¹³ Tej organizaciji je namenil tudi posebno nalogo pri reševanju krize na območju nekdanje Jugoslavije.¹⁴

Da ima proces vzhodno in jugovzhodno Evropo za mednarodno manj vplivna območja, pa med drugim dokazuje tudi s tem, ko ne omenja niti ene vzhodnoevropske organizacije, edina organizacija s tega območja je za listino Skupnost neodvisnih držav – to je naslednica nekdanje Sovjetske zveze, ki pa se ima sama za državo.

Helsinki II uvajajo tudi evropski varnostni forum, ki naj bi združil vrsto ukrepov in zasedanj za večje varnostno sodelovanje in zaupanje v Evropi, ki so prej potekali vzporedno. Ta forum naj bi imel sedež na Dunaju.

Še vedno je del evropskega varnostnega sistema tudi pogodba o konvencionalnih silah v Evropi, ki so jo podpisali že na pariški konferenci, vendar je vse države še niso ratificirale.¹⁵

Eden svojevrstnih paradoksov Kevsa je nedvomno, da si je proces z novimi članicami nakopal tudi obilico vojaških spopadov, napovedujejo pa se še novi. Helsinki II ugotavlja, da se proces prvič po desetletjih mirnega razvoja v Evropi srečuje z oboroženimi konflikti in masivno uporabo oborožene sile, s katero skušajo doseči hegemonijo in teritorialno ekspanzijo. Gre za najhujše človeške žrtve, človeško bedo, ogromno število beguncev ter neprecenljivo škodo za kulturno nasledstvo.¹⁶

Ta del dokumenta so zanesljivo spodbudili dogodki na tleh nekdanje Jugoslavije,

¹⁰ The challenges of change, v nadaljevanju uporabljamo angleško verzijo.

¹¹ Ibidem, str. 1.

¹² Ibidem, str. 2.

¹³ Ibidem, str. 3.

¹⁴ Posebna izjava WEU o nadzoru embarga proti Srbiji in Črni gori.

¹⁵ Pogodba CFE, ki je nove države še niso podpisale.

¹⁶ Challenges..., str. 4.

vendar pa ne ostaja le pri tem, saj se vojaški spopadi razvijajo tudi v drugih državah. Predvsem gre za vojne med in v nekaterih novih državah, nekdanjih republikah Sovjetske zveze. Z večino spopadov se Kevs ukvarja že od samega začetka, vendar dlje od preiskovalnih misij ni prišel. Glede vojne med Armenijo in Azerbajdžanom za Gorski Karabah naj bi Kevs sicer sklical mirovno konferenco, vendar do tega zaradi diametralno nasprotnih stališč vojskujočih se držav, sicer članic Kevsa, ni prišlo.

Helsinki II, kar zadeva institucionalni okvir, nadaljuje pot, načrtano v Parizu. Tako na primer dokument iz Helsinkov določa obvezno srečanje predsednikov vlad in držav vsaki dve leti, v obdobjih med sestanki pa naj bi potekale tudi konference iz serije kontinuitete. Že prej sta obstajala tudi svet ministrov ter komite visokih uradnikov Kevsa, ki sta poglobitvi vodilni telesi Kevsa. Helsinški dokument uvaja tudi novo ustanovo: nekakšnega rednega predsednika Kevsa (Chairman-in-Office), ki bi mu pri usklajevanju poslov v Kevsu pomagala prejšnji predsednik ter njegov naslednik, ki bodo skupaj sestavljali vodilno trojko Kevsa. Uvedba stalnega predsednika je določena utrditev prej izrazito usklajevalne funkcije predsedujočega v Kevsu.

Novost v Kevsu je prav gotovo tudi visoki komisar procesa za narodne manjšine. Visokega funkcionarja imenuje ministrski svet in naj bi bil ugleden poznavalec manjšinske problematike, ki bi s svojo dejavnostjo zaznaval tleče spore in posredoval, še preden bi se spor razvnel ali razplamtel.¹⁷

Uvedba ustanove visokega komisarja za narodne manjšine je zaokrožitev sicer že do zdaj izredno obsežnega mehanizma Kevsa za zaščito narodnih in verskih manjšin. Vse od Helsinkov I, ki so pravice narodnih manjšin postavile med temeljna načela evropskih odnosov, je zaščita manjšin v Kevsu stalno navzoča. V določenem obdobju je bila ta zaščita nekakšen nadomestek za neprožnost, kar zadeva nove države, vendar je zaščita manjšin kot eden temeljnih načel Kevsa ostala tudi po uveljavitvi novih držav. Helsinki I so manjšinske pravice sicer obravnavali kot pravice posameznikov, ki pripadajo narodnim manjšinam. Poznejši razvoj je prinesel napredek. O manjšinah kot kolektivih je prvič spregovoril dokument sestanka Kevsa o človekovih pravicah, ki je bil junija leta 1990 v Kopenhavnu. Z ustanovo visokega komisarja za narodne manjšine Kevs manjšine obravnava kolektivno. Tako v opisu mandata komisarja helsinški dokument celo izključuje možnost, da bi se komisar ukvarjal s kršitvami pravic posamezne osebe, ki pripada narodni manjšini.¹⁸ Glede na profil visokega funkcionarja za manjšine, kot ga določa listina Helsinki II, imamo prav gotovo tudi v Sloveniji strokovnjake, ki bi bili tako strokovno kot tudi s svojimi izkušnjami v Kevsu primerni za tako funkcijo.¹⁹

Teme, ki jih Kevs ni rešil

Prav gotovo se je v Evropi v zadnjem desetletju epohalno znižala raven konvencionalne oborožitve, zlasti po podpisu pogodbe o konvencionalni oborožitvi v Evropi v Parizu. Vendar ta pogodba v celoti še ni ratificirana, poleg tega je položaj od 19. novembra 1990, ko so jo podpisali ob začetku pariške konference Kevsa, znatno spremenil evropski državni okvir. Nastal je ducat in pol novih

¹⁷ Challenges..., str. 7.

¹⁸ Ibidem, str. 7.

¹⁹ Mednje sodi dr. Silvo Devetak, profesor mednarodnega prava na Univerzi v Mariboru.

držav, nekaj starih držav je izginilo, vendar so prav »izginule« države prej sprejele obveznosti iz CFE, ki dovoljene količine orožja povezuje tudi s številom prebivalstva. Nove države pogodbe še niso podpisale, seveda pa jo bodo postopoma morale. Glede na položaj na območju nekdanje Jugoslavije je vsekakor jasno, da ima v prvi vrsti tako imenovana ZRJ bistveno preveč kopenskega in tudi letalskega in pomorskega orožja, zlasti glede zadnjih dveh vrst je pariška pogodba zelo določna. ZRJ tudi ne more bistveno upoštevati določb Kevsa o obvezni prijavi vseh premikov vojaških sil. Ti premiki že vse od premikov sil med vojno v Sloveniji potekajo zunaj Kevsa, kar je prav gotovo tudi kamen spotike za članstvo »ZRJ« v Kevsu. Ta država je iz dejavnosti Kevsa do 15. oktobra sicer suspendirana, o nadaljnji usodi beograjske delegacije pa naj bi sklepal komite visokih funkcionarjev. Seveda pa bo pri tem komite upošteval stanje človekovih pravic ter srbsko in črnogorsko vojaško navzočnost v Bosni in Hercegovini. Vse bolj pa se tudi krepi prepričanje, da »ZRJ« ne more zahtevati kontinuiranega članstva Jugoslavije v Kevsu. V prihodnosti bi bilo sprejemljivo edinole članstvo v Kevsu, kadar bi se zanjo potegovali z izpolnjenimi pogoji. V tehničnem smislu utegne biti problematična tudi hrvaška oborožitev, zlasti nekaterih rodov kopenske vojske, denimo tankovskih sil. Prav zato se novim državam, nastalim iz nekdanjih republik Jugoslavije, pravzaprav ne mudi bistveno prevzemati nekaterih konkretnih obveznosti Kevsa.

Popolnoma nenadzorovano se razvija tudi oborožitev drugih novih držav, nastalih iz Sovjetske zveze. Nakopičena oborožitev, ki so jo te države prevzele ali zaplenile od nekdanje Rdeče armade, je podlaga tudi za medsebojne spopade. Glede na to da te države do zdaj še niso imele svoje lastne oborožitve, je težko reči, ali že kršijo določbe pogodbe o konvencionalnem oboroževanju. Glede krvavih vojaških spopadov, pri katerih »masivno uporabljajo silo«, torej gre za vojno, je Kevs prevzel štafetno palico od neuvrščenosti, kjer je bilo prej največ spopadov. Na območju, ki ga zemljepisno obsega Kevs, trenutno potekajo naslednje vojne: hrvaško-srbska, bosansko-srbska, armensko-azerbajdžanska, rusko-moldavska, gruzinsko-osetska ter gruzinsko-abhazijska. Gre za spopade sila različnih intenzivnosti in masivnosti uporabe sile. Večina teh vojn zaradi časovne bližine ni obdelana, skupno pa jim je nemara to, da je čas njihovega trajanja neznan, mednarodna skupnost pa je, če izvzamemo humanitarno pomoč, praktično nemočna, semkaj moramo šteti tudi Kevs. Proces se bo moral v prihodnosti odločiti tudi za lastne mirovne sile. Posamezne velike sile, kot sta Amerika ali Nemčija, se otepajo samostojnega posredovanja, območja kriznih žarišč v vzhodni in jugovzhodni Evropi so zanje premalo pregledna, ne glede na to da jih s posameznih žarišč za to naprošajo. Predvsem hočejo imeti obilno legitimiteto, ki pa jo lahko zagotovita le OZN in Kevs. Svoje sile je Kevsu že ponudil pakt Nato. V tem okviru bi z določenimi nalogami sodelovale tudi nemške oborožene sile, ne glede na to da so to do zdaj preprečevali zgodovinski razlogi.²⁰

Bosna in Hercegovina je prav gotovo eden temeljnih problemov Kevsa, saj gre za polnopravno članico procesa. Poleg humanitarne tragedije Kevs vsekakor zadeva tudi dejstvo, da se iz te države ne umaknejo tuje sile. Navzočnost tujih sil pa je mogoča edinole s privolitvijo države, kjer te sile so. To načelo poleg Srbije krši tudi Ruska federacija, ki zaenkrat še ni umaknila svojih sil z ozemlja treh neodvisnih baltičkih držav. Baltički voditelji so na helsinški konferenci celo namigovali, da ne bodo podpisali listine Helsinki II, če se ruski predsednik Jelcin ne bo pisno obvezal za datum umika ruskih sil z Baltika. V nekaj pogovorih ob robu helsinške

²⁰ Izjava zunanjega ministra Klausea Kinkla, WDR 25. 8. 1992.

konference so ta problem sicer odložili, ni pa še znakov, da bi se ruske sile pospešeno umikale z Baltika.

Neznank, s katerimi se bo Kevs moral spoprijeti, pa se še ni, vendar se bodo pokazale z vso ostrino, bodo ozemeljski problemi med posameznimi starimi in novimi državami, ne glede na to da Kevs na splošno zagotavlja spoštovanje vseh meja. Dobršen del novih držav nima urejenih meja, tukaj lahko pomaga tudi Kevs s svojim mehanizmom za reševanje konfliktov. Poleg novih pa v Evropi niso rešeni niti vsi stari obmejni problemi, ki jih je razvoj v vzhodni Evropi nekoliko zasenčil. Tako na primer še vedno ni rešeno ciprsko vprašanje, ki evropske odnose bremeni že vse od leta 1974. Nasledstvo je prav gotovo tudi eden izmed problemov, ki ga je prinesla »evropska pomlad novih držav«. Tu ne gre le za nasledstvo nekdanje Jugoslavije, ampak tudi nekdanje Sovjetske zveze in Češkoslovaške. Nasledstvo bo v vseh primerih postalo trajen politikum, saj gre za zapuščinsko pravdo, kjer ni niti popisa premoženja, ni oporoke, ni pristojnega sodišča, predvsem pa ni skupne volje za pogajanja, približno je znano le, kaj kdo fizično nadzira. V Bruslju sicer deluje tudi komisija za nasledstvo, ki pa zaradi različnih pravnih interesov nekdanjih jugoslovanskih republik ni mogla napredovati. Zaradi materialno različnih pravnih pogledov na samo pravni ravni rešitev problema ni mogoča. Določena možnost je edinole ustrezen politični pritisk, po katerem bodo naključni upravjalci skupnega premoženja pripravljene popuščati. Prav zato je nasledstvo že postalo stalna tema mednarodne skupnosti, predvsem pa OZN in Kevsa.

Tematika novih držav z 52 državami, članicami Kevsa, še ni zaokrožena. Na vrata trkajo novi narodi, ki ravno tako želijo svoje države: Kurdi, Oseti, Abhazi, Slovaki, nekoliko zanesljivejše je le, da državno zaradi regionalizmov ne bodo razpadle države zahodne Evrope. Tukaj bo v določeni zagati tudi slovenska zunanja politika, saj se bo morala opredeljevati do ustanavljanja še novih držav.

Posebne slovenske teme Kevsa

Še vedno gre za zelo pomembno, čeprav ne več edino sredstvo slovenskega mednarodnopolitičnega uveljavljanja. V vseh mednarodnih okvirih, tudi v Kevsu, je predvsem treba poudarjati pomen nasledstva razpadle države. Interesi drugih naslednic se vse bolj slišijo, Beograd pa ima vse manj besede, čeprav se še vedno skuša držati fikcije pravnega in materialnega nasledstva nekdanje Jugoslavije. Slovenija bo morala tudi na mednarodni sceni uveljavljati svoje posebne interese države naslednice, tudi v odnosu do drugih iz nekdanje Jugoslavije. Tako mora Slovenija najprej urediti finančne vidike nasledstva, ne da bi pri tem čakala na druge, ki pa pretežno zanimajo druge nove države.

Posebna tematika so tudi begunci. Slovenija je z begunsko problematiko na novo obremenjena, zato potrebuje pomoč mednarodne skupnosti. Tudi na tem področju je do zdaj največ storila Nemčija, druge države pa se držijo politike zaprtih vrat. S tem je povezana tudi slovenska podpora neodvisni Bosni in Hercegovini. Krvava vojna v tej državi je mogoča med drugim tudi z orožjem nekdanje jugoslovanske vojske, ki so ga tja umaknili iz Slovenije, pri tem pa seveda nihče ni nič vprašal bosanskega vodstva. Slovenija bo morala morda proučiti izpolnjevanje humanitarnih določb Kevsa, med drugim tudi tistih, ki zadevajo ponovno združevanje družin, tudi upokojenih vojaških oseb nekdanje jugoslovanske vojske. Stalno bo treba graditi tudi sistem zaščite obeh narodnih manjšin, saj je sistem zaščite narodnih manjšin v Kevsu jasen. Slovenska tema je tudi po dosegu neodvisnosti

evropsko regionalno sodelovanje. Tako so nekatere regije, čeprav niso države, gospodarsko nekajkrat močnejše kot Slovenija (na primer Bavarska, Baden-Wuerttemberg, Lombardija ali Katalonija). Vsekakor je treba ohraniti sodelovanje na različnih ravneh, saj Sloveniji lahko le koristi. Tesnejše sodelovanje regionalnih povezav pa je tudi nekakšna predsoba za vstop v Evropsko skupnost, ki je že postal slovenski dolgoročni cilj.

Sklep

Kevs je s helsinško vrhunsko konferenco postal dejavnik kar treh celin: Evrope, Severne Amerike in dela Azije. Območje človeških in materialnih zmogljivosti je gotovo najpomembnejši del sveta, je tudi najbolj strukturiran del mednarodne skupnosti. Kljub začetnemu omahovanju je potrdil nov državni okvir v Evropi. Sistem kolektivne zaščite velja tudi za nove države. S tem je Kevs ustregel tudi težnjam slovenskega naroda, da se državno osamosvoji in da za to dobi tudi mednarodno priznanje in zaščito, ki je prej pripadala »obstoječim« državam. Seveda pa so bili elementi za dogodke na prelomu desetletij v Kevsu vgrajeni že prej. Kevs se je kljub vztrajanju pri zakovanem vendarle sposoben prilagoditi novi stvarnosti. Bistvene Kevsove teme prejšnjega obdobja so bile tudi že kali novega evropskega državnega okvira. Tako na primer so človekove pravice tudi pravica do lastne države, »nedotakljive« so tudi meje med nekdanjimi republikami in prej obstoječimi državami, manjšinske pravice so tudi pravice matičnega naroda. Tako je mednarodno okolje, katerega političen izraz je proces evropske varnosti in sodelovanja, mogoče šteti k najpomembnejšim zunanjim dejavnikom slovenske državne neodvisnosti.